

ՀԱՅԿ. ԽՍՀ Արմ. ССР

ՈՒԵՐԱՅԻ ՅԵՎ ԲԱԼԵՏԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԵԱՏՐՈՆ
Государственный театр оперы и балета

Խ Ա Ղ Ա Ղ Դ Ո Ն
Т И Х И Й Д О Н



31 JAN 2018

ՀԱՅԿ. Խ. Ս. Հ. — Արմ. ՍՍՐ

ՈՊԵՐԱԾԵՐ ԵՆԸ ԲԱԼԵՏԻ ՊԵՏ. ԹԱՏՐՈՆ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ТЕАТР ОПЕРЫ И БАЛЕТА

ԽԱՂԱՂ ԴՈՆ

ՈՊԵՐԱ 3 ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՄԲ (6 ՊԱՏԿԵՐ)
Յերածառաբան՝ Ի. Ի. ՉԵՐՃԻՆՍԿՈՒ
Լիբրետտոն ըստ ՇՈՂՈՅՈՎԻ վեպի
Լ. Ի. ՉԵՐՃԻՆՍԿՈՒ

Тихий Дон

Опера в 3-х актах (6 картинах)
Музыка И. И. ДЗЕРЖИНСКОГО
Либретто и текст по мотивам романа
М. ШОЛОХОВА
Л. И. ДЗЕРЖИНСКОГО

Յ Ե Ր Ե Վ Ո Ն

1938

ԵՐԵՎԱՆ



Մ. ՇՈԼՈԽՈՎ — М. Шолохов



11-2854091



Ի. ՅԵՐժԻՆՍԿԻ Մ. ԴՅՈՐՋԻՆՏՍԻ

«Մաղաղ Դոն» ուկրալի սյուժետը ծառայել է Շոլոխովի նույնանուն վեպը: Վեպի թեման կազմում է կադակուժյան դասակարգային շերտավորման պրոցեսը, վորն, իմպերիալիստական և առանձնապես քաղաքացիական պատերազմների ընթացքում յերեկան է դալիս մի շարք սուր հակասութունների ձևով կուլակային և չքավոր սարբերի միջև:

Շոլոխովին հաջողվել է որդանապես վկայել իր հերոսների անհատական դրաման, սոցիալական հարաբերութունների լայն ցուցադրման հետ:

«Մաղաղ Դոն» վեպը գրավել է բաղձաթիվ ընթերցողներին համակրանքը, յուր ճշմարտությամբ և ունայիստականությամբ:

Լիբերալիստ Լ. Չերտինսկին բավական շեղվել է վեպի սյուժետային գծից, միաժամանակ ձգտելով «ամեն կերպ պահպանել և նույնիսկ, բեմական թեքումով, ընդգծել վեպի հերոսների հիմնական պատկերները (որսագները):

Սկսելով իր աշխատանքները «Մաղաղ Դոն» ուկրալի վրա, կոմպոզիտոր Չերտինսկին իրեն առաջ խնդիր է դնում «յերժաուժյան մեջ, Շոլոխովի որսագներից ցածր չկանգնել:

«Յես չեմ ցանկացել «Մաղաղ Դոն» վեպի համար յերաժշտական իլյուստրացիա գրել, այլ ցանկացել եմ ստեղծել ինքնուրույն և լիարժեք յերաժշտական ստեղծագործութուն» — դրում է կոմպոզիտորը:

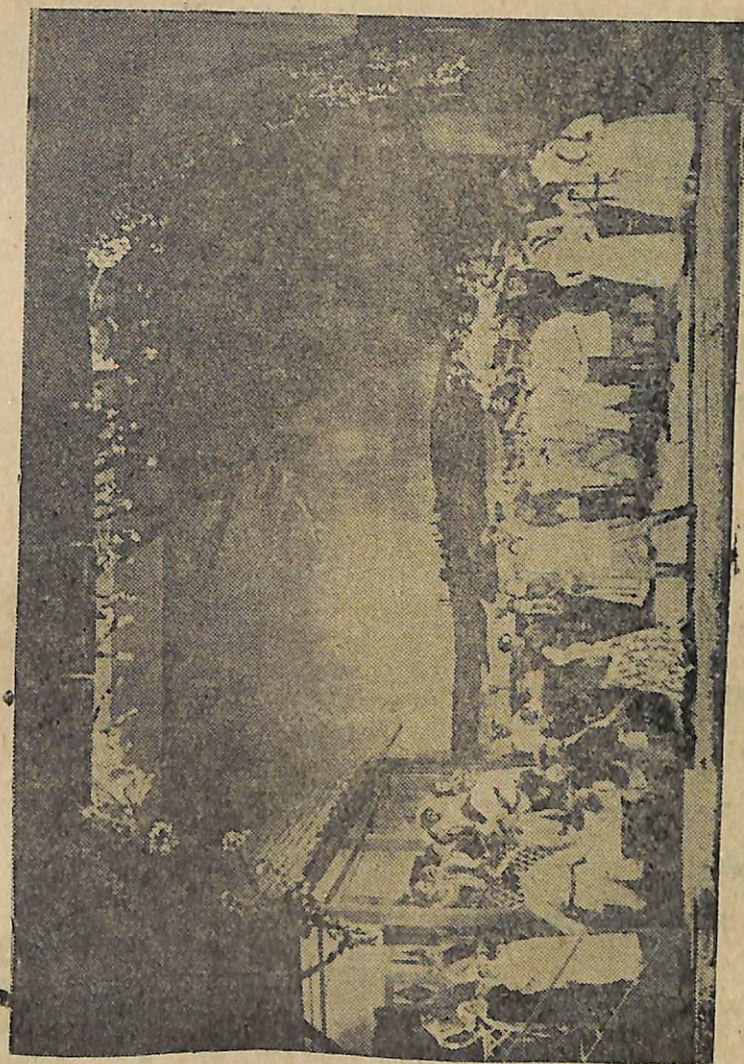
«Յես հաստատ համոզված եմ այն բանում, վոր ամեն մի արվեստագետ իր ստեղծագործական ուժը պետք և վերցնի ժողովրդական ստեղծագործության խորքերից: Միայն այդ դեպքում նա կլինի հարազատ և հասկանալի լայն մասսաներին» — շարունակում է նա:

«Յես շատ եմ սիրում ժողովրդական յերգը և նրա ազդեցության տակ է ձևավորվել իմ յերաժշտական լեզուն: Ամբողջ ուկրալ թափանցված է ժողովրդական յերգի բնույթով, չնայած վոչ մի ժողովրդական յերգ հիմք չի ծառայել ուկրալի այն կամ այն կտորի համար»: Յեմ իսկապես «Մաղաղ Դոն» ուկրալի շատ մեղոգիկ է և եմոցիոնալ: Այդ պատճառով էլ նա դյուրամբռնելի և մատչելի յե:

Ուկրալի հսկայական հաջողութունը պետք է բացատրել նրանով, վոր կոմպոզիտորը, վորպես հիմք վերցնելով լայն մասսայականութուն վայելող խորհրդային վեպ, վորի թեման հարազատ է մեզ վոչ միայն իր ժամանակցությամբ, այլև զաղափարական բովանդակությամբ, կարողացել է մի կողմից միասնութուն դտնել «յերաժշտական և դրամատիկական որսագների միջև», իսկ մյուս կողմից նրան հաջողվել է պարզ միջոցներով արտահայտել յերաժշտական բովանդակության ամբողջ բարդութունն ու խորութունը:

«Հունիսի 17-ին (1936 թ.) Մոսկվայում կայացավ Լենինգրադի Պետ. ակադեմիական փոքր ուսերային թատրոնի վերջին դաստրուկին ներկայացումը: Այդ օրը գնում եր Ի. Զերժինսկու «Սաղաղ Դոն» ոպերան: Ներկայացմանը ներկա էին ընկերներ՝ Ստալինը և Մոլոտովը:

3-րդ դործողությունից հետո ընկերներ՝ Ստալինը և Մոլոտովը զրույց ունեցան ուսերայի բեմադրման հեղինակների հետ: Զրույցի ընթացքում ընկերներ՝ Ստալինը և Մոլոտովը ընդգծեցին «Սաղաղ Դոն» ոպերայի բեմադրման քաղաքական և դադարարական նշանակալի արժեքը: Զրույցի վերջում ընկերներ՝ Ստալինը և Մոլոտովը մի շարք դիտողություններ արեցին ներկայացման ձևավորման առանձին թերությունները վերացնելու անհրաժեշտության մասին և ամբողջ ստեղծագործական կոլեկտիվին հաջողություն մաղթեցին, խորհրդային ուսերայի ստեղծման հետագա աշխատանքներում»:



ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

ՊԱՆՏԵԼԵՑ ՄԵԼԵՍՈՎ	Տեմոք
ԻԼՅԻՆԻՇՆԱ, ճրատ կինը	Մեցցո-սուպրանո
ՊԵՏՐՈ ԳՐԻԳՈՐԻՑ	} ճրատը վարդիք Դրամատիկ տենոր Բաս
ԴԱՇԱ, Պետրոսի կինը	
ԼՈՒԿԻՆՆԻՇՆԱ	Սուպրանո
ՆԱՏԱԼԻԱ ճրատ դուստրը	Սուպրանո
ՄԻՏՅԱ, ճրատ վարդիք	Բարձր բաս
ՍԿՍԻՆՑԱ	Մեցցո սուպրանո
ԳԵՆԵՐԱԼ ԼԻՍՏՆԻՑԿԻ	Բաս
ՅԵՎԳԵՆԻՑ ԼԻՍՏՆԻՑԿԻ, ճրատ վարդիք	Բարիտոն
ՄԻՇՈՒԿ, Գրիգորիի ընկերը	Տեմոք
ՍԱՇՅԱ, Լիստնիցկու կուսակցանը	Բաս
ՍԵՐԳԵՅ ՊԼԱՏՈՆԻՉ, վաճառական	Բարիտոն
Գյուզի ատամանը	Տեմոք
Տեբուտ	Բաս
Խեղանդամ զինվոր	Տեմոք
Յեսաուլ	Բարիտոն
Խմբիճ ձայնակցող յերգիչ	Տեմոք

Հյուրերը, մուծիկներ, կազակներ, գերիներ և այլն

Գործողության ժամանակաշրջանը 1914—1917 թ. թ.
Գործողության վայրը I, II, III, IV, VI, պատկեր Դոնի
շրջանը՝ V-րդ պատկեր — ավստրիական ռազմաճակատ:

ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԿԵՐ

Կազակ Պանտելեյ Մելեխովի տանը հարսանիք է: Նա հակառակ էր կրտսեր վորդի Գրիգորիի կամքի, ամուսնացնում է նրան հարուստ կազակ Միրոն Կորչունովի դուստր— Նատալիայի հետ: Հարսանյաց խնջույքը տաքացել է: Հարսի մայրը դավաբանում է իր աղջկան, իսկ Պանտելեյը՝ տղային:

Գրիգորիի մեծ յեղբայրը, Պետրոն զգուշացնում է նրան Ակսինյայի մասին՝

— «... յեկեղեցումն էր, և այստեղ, մեր տան մոտ են տեսել նրան... տես վոր հարսանիք չդա:

Ուրախ խնջույքը շարունակվում է: Միայն Գրիգորիյը ուրախ չէ: Մոտենում է Նատալիան՝

— «Գրի՛չենկա, նորից տխո՞ւր ես, ասա ինչո՞ւ, սիրելիս»:

— «Սյուպես, վոչինչ... մտածում էյի թե ինչպես պիտի ապրենք քեզ հետ միասին»:

«Իսկ ինձ թիաց... թե դու... մտածում էյիր Ակսինյայի մասին»:

«Մի հիշեցնի նրա մասին, Նատալիա— ընդհատում է Գրիգորիյը— անցածը մոռացված է»:

Գրիգորիի ընկեր Միչուկը, խնջույքը տաքացնելու համար, յերգում է.
«Հեյ դուք աղջիկներ, գեղեցիկուհիներ» — յերգը, վորն էր մեջ բովանդակում է ցարի աղջկան անվայել վերաբերմունք: Այդ յերգը կատկած է հղացնում ատամանի և տերտերի մեջ:

Ակսինյայի հանկարծակի ներս մտնելը— հարսանիքի ուրախ տրամադրությունը փոխում է տրագիկականի:

— «Ինչո՞ւ յեկար, — հարձակվում է նրա վրա Գրիգորիի հայրը, — ... վորպեսզի քո վոտքը այլևս իմ չեմքը չկոխի»:

Հյուրերի սպառնալիքներին Ակսինյան յճուականությամբ պատասխանում է՝

— «Սպառնալիքներից յես չեմ վախենում, իսկ ատամանն ինձ դատավոր չե, և Գրիգորիին ինձանից չեք ազատի: Սիրում եմ նրան, սիրում եմ: Լսո՞ւմ եք: Նա ինձ է պատկանել և ինձ էլ կպատկանի»:

Հեռանալով Ակսինյան դիմում է Գրիգորիին՝

— «Նեղացրիր Գրիչա, հարուստ կյանքով շլացար, գեցելիք, մոռացար: Բայց չեմ հավատում, վոր ջլերադառնաս ինձ մտ: Կգաս, մնաս բարով»
Շփոթված հյուրերը ցրվում են:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Մեկխոսիներին և Ակսինյայի հարեան տները: Ակսինյան հաստատ համոզված է, վոր Գրիչորիցը կվերադառնա իր մոտ:

Հանկարծ դուրս է ցատկում Միչուկը, մի խումբ տղաների հետ միասին, և հանձնում է Ակսինյային Գրիչորիցի գրած յերկտողը:

Գրիչորիցը տեղեկանալով, վոր յերկտողը հանձնված է, մտածում է կայանալիք հանդիպման մասին: Մտռեալով Ակսինյայի տանը, նա կամայցուկ կանչում է՝

— «Ակսինյա, Կսյուչա»:

Դուրս է վազում Ակսինյան՝

— «Գրիչա յեկար... կորած եմ յես Գրիչա, առանց քեզ ապրել չեմ կարող: Հեռանանք այտեղից, հեռանանք միասին: Ամեն ինչ կդցեմ, հանքը կգնամ, միայն թե դու ինձ հետ լինես»:

— «Կսյուչա, դու կարծես իմ սրտիս մեջ ես նայել: Իմ միտքն էլ է— հեռանանք»:

Նատալիան վաղուց արդեն զգում էր, վոր Գրիչորիցն իրեն չի սիրում, և լուռ ու մունջ յերազում է Ակսինյայի մասին: Նատալիան վորոշում է հեռանալ Գրիչորիցից, վորի մասին և հայտնում է նրա հորը— Պանտելեյին: Նկատելով մտեցող Գրիչորիցին, Պանտելեյը հարձակվում է նրա վրա՝

— «Առանց ձեզ վերապրելու կասեմ, վոր յես չեմ ամուսնացել, այլ դուք եք ինձ ամուսնացրել»— կտրուկ սրատասխանում է Գրիչորիցը:

Հոր սպանալիքներին՝ — հեռացնել տնից, զրկել ամեն ինչից,— Գրիչորիցը պատասխանում է՝

— «Սպասիր: Ինքս կգնամ»... Թեկուզ բատրակութուն անելու... «... սիրում եմ Ակսինյային, և նրա հետ ել կհեռանամ»:

— «Նա իմ վորդին չե այլևս— գոռում է Պանտելեյը,— թող անիծված լինի նա»:

Գրիչորիցը և Ակսինյան հեռանում են հայրենի գյուղից:

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Ջրաղացի մոտ: Կազակները և գյուղացիները հերթի յեն սպասում հացահատիկներն աղալու: Ջրալոր գյուղացիութանը կազակներն արհամարանքով են վերաբերվում և ուժով խլում են նրանց հերթերը: Կազակ Միտ կան յերգում է— գյուղացիների համար վերապրական մի յերգ, վորը վերջանում է հետևյալ բառերով՝

— ...Շյ դու կնիկ, իմ կնիկ, թողեցիր կազակին ու զնայիր չոփուս հիմար մուժիկին»:

Գյուղացիների կողմից վոզեւորված, Միչուկը պատասխանում է ծաղրելով կազակներին՝

— «...Վորտե՞ղ է կազակը բարիք ձեռք բերե՞լ: Նա, յեղբայրներ, զողու... թյու, պատերազմել է»:

Կազակները և գյուղացիները սկսում են իրար հայհոյել: Այդ ժամանակ դալիս է Գրիչորիցը,— վորը ծառայում է վորպես բատրակ կազակային գեներալ Լիտանիցկու մոտ,— Ակսինյայի հետ միասին: Նկատելով հորը, Գրիչորիցը մոտենում է նրան և խնդրում է «չարը չհիշել»:

— «Յես վորդի չունեմ,— կորիր այտեղից բատրակ»— կոպիտ պատասխանում է հայրը:

Նատալիայի յեղբայր Միտիան, տեսնելով Ակսինյային ծաղրում ու վերապրական առաջարկութուններ է անում նրան: Նման վերաբերմունքից վրդովված Գրիչորիցն ու Միչուկը գյուղացիների հետ միասին կովի յեն բռնվում կազակների հետ, վորը դադարում է անսպասելի ահազանդով: Գալիս է գեներալ Լիտանիցկին և հայտնում է Գերմանիայի հետ սկսած պատերազմի մասին: Բոլոր տղամարդիկ սրտի դնան կովի դաշտ: Լիտանիցկին կարգում է մանիֆեստը: Կազակներն «ուռա» յեն գոռում: Գյուղացիների մոտ տիրում է ճնշված դրուժյուն: Թե կազակները և թե գյուղացիները կանայք հեծկտում են: «Յեւթաշտությունը վեր է ածվում համաժողովրդական լացի պատկերի, վորի մեջ կուտակված են բոլոր վերապրանքները, բոլոր տանջանքները, վորոնց ցարիզմը պատրաստել էր իր զոհերի համար»:

ՉՈՐՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Գեներալ Լիտանիցկու սպասալորների սենյակը: Նրանց կից Ակսինյայի սենյակը: Սանդուխք, վորը տանում է տնատիրոջ սենյակները: Ծառաները զրուցում են սրտերազմի մասին: Ծեր կառուպան Սաչկան ծառաների խնդրանքով, համարյա հարյուրերորդ անգամ սրտմում է, թե ինչպես ինքը սրահանջել է թաղավորից և թաղուհուց, վոր նրանք յեռացնեն ինքնայնուր և իրեն թեյ մատուցեն: Բոլորը ծիծաղում են:

— «Կամաց: Միք աղմկի: Ակսինյայի յերեխան հիվանդ է»— զգուշացնում է խոհարարուհին:

Սաչկան մոտենում է Ակսինյային և փաղաքշորեն հարցնում է, թե արդյոք նա Գրիչորիցից խաբար ունի՞ թե վոչ:

— «Վոչ պապի: Յերեխաս հիվանդ է, վախենում եմ մահանա»:

Սաչկան հանդատացնում է նրան: Ներս է մտնում Լիտանիցկու տղան, կազակային ոֆիցեր Յեվգենիյը և նշան է անում վոր Սաչկան հեռանա: Նա սկսում է խոսակցել Ակսինյայի հետ: Սաչկան Ակսինյան հատկանալով նրա միտքը, ընդհատում է նրան:

— «Բարին (տեր), դուք ինձ հավասար մարդ չեք: Ծնորհակալ եմ ձեր բարութեան համար, բայց դուք ինձ ձեռք միք տա»:

Նեղացած Յեվզենիյը հեռանում է: Հիվանդ յերեխան գտնանցանքի մեջ է:

— «Աղջիկա, մի դնա... Ա... Տանյա, Տանյուշա... Տանյա...»:

Գալիս և Նատալիան, վորը կարճ խոսակցությունից հետո հեռանում է, թողնելով Ակսինյային մի նամակ: Ակսինյան կարդում է նամակը՝ «Հայտնում եմ ձեզ, վոր ձեր վորդին, Դոնի շրջանի տասներկուերորդ գնդի կադետ... Կամենկա քաղաքի տակ սպան...ված է...»:

Սոսկալի լուրից կաշկանդված Ակսինյան մեքենայորեն որորում է որորոցը մեռած յերեխայով: Սանդուխդով իջնում է Յեվզենիյը: Յերկու սարսափելի դժբախտություններից ցնցված Ակսինյան դժ և դառնում Յեվզենիյի վավաչոտ ցանկություններին:

ՅԵՐՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Կադակներն հավաքատեղն ավատրխական ֆրոնտում: Ճանապարհով տանում են դերի ավատրիացիներ: Կադակները խոսում են սան մասին: Անցնում է ֆրոնտը թողնող զինվորների մի խումբ:

— «Ե՛խ դառն են հոգսերը, ծանր են ցարի խոմուտները (լժերը), զինվորներն զղերն են հարում... շունչ չեն կարողանում քաշել» — յերգում են նրանք: Կադակներին մոտենում է մի զինվոր:

— «Ե՛յ, դու, բանակային վոջիլ, հեռացիր քո ճամբով» — գոռում է Մխոկան:

— «Դու այդ վոջիլն ձեռք մի տա: Սկսել է վժել» — պատասխանում է զինվորը:

Կոդակներն սկսում են խոսել այն մասին, վոր «պատերազմի վերջը չի յերևում, վոր «մենակ անհնար է դիմադրել»:

Գալիս և Գրիգորիյը, վորին բոլորը համարում էյին սպանված:

— «Գրիգորի՞յ: Կենդանի՞ յես... Վորտեղի՞ց»:

— «Մայրաքաղաքից, զինվորական հիվանդանոցից» — պատասխանում է Գրիգորիյը, և պատմում է, թե ինչպես ինքը վիրավորվել էր, վերկվել և փրկել վիրավորված հրամանատարին, վորի համար պարգևատրվել է շքանշանով:

Գրիգորիյի հետ հանդիպելը, կոդակների մեջ հիշողութուններ և հղացում հայրենի յերկրի մասին:

Ո՛յ, հպարտ է Սաղաղ Դոն, դու մեր հայր,

Անհավատին չեյիր խոնարհվում,

Թե ինչպես ապրել, Մոսկվային չեյիր հարցնում

Ա...ա...

Յանկ ևս կորիճ վորդկերանցդ, Սաղաղ Դոն,

Ոտար յերկրներում. ոտար զաշտերում
Թափթփել ևս նրանց սպլտակ վոսկորները:

Ա...ա...

Պղտորվել է Սաղաղ Դոնը,

Սաղաղ Դոնը, մեզ կերակրողը,

Անուբախ վորբերի արցունքներից,

Թողնված այրիների ցավերից...ա'...ա'...

Յերևում է խեղանդամ զինվորը, սարսափելի անկապ ճչոցներով:

— «Հաչիվ չկա, թե ինչքան ժողովուրդ փչացրին» — ասում է Պետրոն: — Յեվ ինչի՞ համար: Հարցրու: Յե՞րբ է վերջը լինելու:

Գրիգորիյը պատմում է, վոր «մայրաքաղաքում գործերը — ո՛յ, վատ են», վոր «ժողովուրդը պատերազմ չի ուզում», վոր «լուրեր են գնում, իբր ցարին արդեն հանել են»:

— «Յերևում է, վոր շուտով տներս կվերադառնանք», — վերջացնում է Գրիգորիյը:

— «Պատանձվիր, զզվելի — դուռում է ցարին հավատարիմ Մխոկան: Կողակներին ապստամբեցնում էս... Ծտապում էս կնոջդ մո՞տ: Առանց քեզ ել մեկը կճարվի, վոր նրան գուրգուրի: Պան Լխտանիցիկին վաղուց արդեն նրան փայխալում է: Լսեցի՞ր»:

Կատաղած Գրիգորիյը հարձակվում է նրա վրա: Մոտեցող սպան կարգադրում է ձերբակալել Գրիգորիյին, բայց կոդակներն մեծամասնությունն անցնում է Գրիգորիյի կողմը, յերգելով.

— «Վոչ ավատրիացիները և վոչ ել գերմանացիներն են մեր թշնամիները: Մեր թշնամիներն են թիկունքում դանվող, ցարը, աղնըվականները, վաճառականները, գեներալները...»

Կորչի պատերազմը...»

Ճանապարհի վրա յերևում է ֆրոնտից փախչող հետևակ զինվորների մի խումբ, կարմիր դրոշով: Նրանց յերգը վերջանում է հետևյալ խոսքերով.

— «Ինչո՞ւ գրավել ավատրիացիներին հողը

Քանի վոր մերը հերկող չկա»:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Լխտանիցիկու կարվածքում. Լխտանիցիկին իր ախոյաններով սպասում է զյուղացիներն արշավին: Գալիս և Գրիգորիյը: Սաչկա պասլը պատմում է նրան Ակսինյայի դավաճանութեան և դատեր մահվան մասին:

Գրիգորիյ՝ ... «Նվեր էյի բերել ծխածանի բաղմատեսակ գույներով նախչված թաչկիսակ:

Ե՛խ, մի՞թե կարող եմ յես, բատրակա,

Նվերների մեջ մրցել աղայի հետ.

Տուր նրան՝ կնոջդ արյունոտ առողջութունդ—

Ամեն ինչդ սուր:

Ահա թե ում համար էյին մեզ դեցել մահու բերանը»:

Գրիգորիյի մեջ հասունանում է թշնամու հետ անողոր պայքարի միտքը: Ներս է վաղում Ակսինյան, վորը հաստատում է Սաչկայի պատմածները.

— «...Աղջկա կորցրի... Ասացին, վոր դու սպանված ես... Դատիր ինչպես կուզես: Ուժով վերցրես: Հետո ընտելացա»:

— «Յես չեմ յեկել քեզ դատելու, և քեզից չե, վոր հաշիվ եմ պահանջելու» — պատասխանում է Գրիգորը:

Տեսնելով Յեվգենիյ Լիստնիցկուն, Գրիգորը հարձակվում է նրա վրա.

— «Հաշիվ տուր, ամեն բանի դիմաց հաշիվ տուր՝ թափած արյան, մահ ու տանջանքներից ապակախված կյանքի... Կնոջս պատվի... հաշիվ տուր, հաշիվ...» — Նա կրակում է փախչող Յեվգենիի հետևից և սպանում է նրան: Դրանից հետո նա իր հաշիվը մաքրում է Յեվգենիի հոր հետ:

— «Մնաս բարյավ, Ակսյուշա: Զայրույթ ու հանդիմանանք չեմ տանում ինձ հետ: Մեկ պատերազմում մենք կորցրինք մեր յերջանկությունը: Գնամ մեկ ուրիշ պատերազմում վորոնելու այն» — ասում է Գրիգորին Ակսյուշան և միանում է Նովոզերկասկ մեկնող հեղափոխական ջոկատին:

— «Ակսի՛ր արչավի յերգը» — հրամայում է ձայնը.

«Յերկրի ծայրից մինչ ծայրը

Ծովից մինչև ովկյանը

Առած հրացանը, մարտի, աշխատանքի

ժողովուրդը մեծ,

Պատրաստ է վշտի, տանջանքի

Պատրաստ է տառապանքի

Մահ ու մարտի միշտ պատրաստ:

Ազատ հողի կամքի համար,

Առատ, ուրախ կյանքի համար,

Գնում ենք նորից ճակատ:

Գիտենք հանուն ինչի

Գիտենք, ինչու համար՝

Ազատ հողի, կամքի համար

Առատ, ուրախ կյանքի համար

Մահ ու մարտի միշտ պատրաստ:

(Թարգմ. Մ. Աղայանի)

— «Լավ տղաներ են, կյանքն իրենց ուղածի պես կվերափոխեն, իսկապան մարդիկ կզառնան. վոչ թե մեզ նման տիրոջ ստրուկներ»... — ասում է Սաշկա պապը, ձեռքով սիրալիբ բարի ճանապարհ մաղթելով հեռացող տղաներին:

Կ. Մ. — Վ.

Сюжетом оперы «Тихий Дон» послужил одноименный роман Михаила Шолохова. «Тема романа—расслоение казачества, обнажившее в годы империалистической и особенно гражданской войны ряд острых противоречий между кулацкими и бедняцкими элементами. Шолохову удалось органически связать описание личной драмы героев романа с широким показом социальных отношений...»

Роман «Тихий Дон» завоевал симпатии широких слоев читателей—своей правдивостью, своей реалистичностью. Подлинность, жизненность образов романа Шолохова не вызывает сомнений.

Либретисту Л. И. Держинскому пришлось достаточно отклониться от сюжетной линии романа, но он стремился «во что бы то ни стало сохранить... и даже подчеркнуть в сценическом преломлении основные образы героев романа».

Приступая к работе над оперой «Тихий Дон», композитор И. И. Держинский поставил перед собой задачу: «в музыке не стать ниже Шолоховских образов». «Я не хотел писать музыкальной иллюстрации к роману «Тихий Дон»—пишет композитор,—а создать самостоятельное полноценное музыкальное произведение».

«Я твердо уверен в том,—продолжает он,—что каждый художник должен черпать свои творческие силы из гущи народного творчества, только тогда он будет близок и понятен широкой массам. Я очень люблю народную песню и под ее влиянием сложился мой музыкальный язык. Вся опера проникнута характером народной песни, хотя ни одной подлинной песни я не брал за основу того или иного куска оперы».

И действительно, опера «Тихий Дон» очень мелодична и эмоционально насыщена. Поэтому она необычайно доходчива и понятна.

Колоссальный успех оперы «Тихий Дон» нужно объяснить тем, что взяв за основу популярнейший советский роман, тема которого близка нам не только по времени, но и по своему идейному содержанию, композитор сумел найти единство «между образом музыкальным и образом драматическим, а с другой стороны ему удалось простыми средствами выражения передать всю глубину, всю сложность музыкального содержания».

«17 января (1936 г.) в Москве состоялся последний гастрольный спектакль ленинградского Гос. академического Малого оперного театра. В этот день шла опера И. Держинского «Тихий Дон». На спектакле присутствовали товарищи Сталин и Молотов. После третьего акта т. т. Сталин и Молотов беседовали с авторами спектакля. Во время беседы т. т. Сталин и Молотов отметили значительную идейно-политическую ценность постановки оперы «Тихий Дон». В заключение беседы т. т. Сталин и Молотов высказали ряд замечаний о необходимости устранить отдельные недочеты в оформлении спектакля и выразили всему творческому коллективу пожелание дальнейших успехов в работе над советской оперой».

Действующие лица:

Пантелей Мелехов	тенор	характ.
Ильинична, его жена	меццо-сопрано	
Петро Григорий } их сыновья	бас драматич.	тенор
Даша, жена Петро	драматич.	сопрано
Лукинична	сопрано	
Наталья, ее дочь	сопрано	
Митька, ее сын	высокий бас	
Аксинья	меццо-сопрано	
Генерал Листницкий	бас	
Евгений Листницкий, его сын	баритон	
Мишук, товарищ Григория	тенор	
Сашка, кучер Листницких	бас	
Сергей Платоныч (купец)	баритон	
Станичный Атаман	тенор	
Батюшка	бас	
Контуженный солдат	тенор	
Есаул	баритон	
Запевало	тенор	
Гости, мужики, казаки, солдаты, пленные и т. д.		

Время действия с 1914 по 1917 г.г. Место действия в I, II, III, IV и VI картинах—Дон.

Картина V—австрийский фронт.

ДЕЙСТВИЕ ПЕРВОЕ

Картина первая

У Пантелея Мелехова свадебный пир. Он насильно женит своего младшего сына Григория с дочерью богатого казака Мирона Каршуннова—Наталией. Свадебная гульба в разгаре. Мать невесты расхваливает свою дочь, а Пантелей—сына.

Григорий погружен в раздумье. Старший брат Григория—Петро, предостерегает его относительно Аксиньи:

— «Была ведь, в церкви, и тут видали ее около дому... Гляди, как бы на свадьбу не явилась».

Веселый пир продолжается. Один Григорий невесел. Подходит Наталья:

— «Гришенька, никак опять тоскуешь? Скажи о чем, родной?»

— «Так, ни о чем. Раздумывал, как будем жить с тобой».

— «...Мне показалось,—ты думал об Аксиньи».

— «Не поминай о ней, Наташа—прерывает Григорий,—все старое забыто—и было поросло»...

Товарищ Григория, Мишутка, для под'ема настроения пира поет песню «Эх, вы девушки, красотки»—содержащую в себе неоптимальное отношение к царевой дочке, что вызывает подозрения атамана и попа.

Неожиданное появление Аксиньи нарушает свадебное веселье и дело принимает трагический оборот.

— «Зачем пришла?—набрасывается на ее отец Григория,—...чтоб нога твоя на баз наш не ступила!»

На угрозы гостей, Аксинья, полна решимости отвечает:

— «Угроз я не боюсь, мне атаман не суд, и не спасти вам Гришку от меня: люблю его, люблю! Слыхали? Владала им и буду им владать!»

Уходя Аксинья обращается к Григорию:

— «Обидил, Гриша!... На жизнь богатую польстился—и бросил, позабыл... Не верю, чтоб ко мне ты не вернулся... Придешь!.. Прощай...»

Смущенные гости расходятся.

Картина вторая

Смежные дворы Мелеховых и Аксиньи. Аксинья крепко верит, что вернется к ней Григорий. Неожиданно выскакивает Мишук с группой товарищей и передает Аксинье записку от Григория. Узнав, что записка передана, Григорий размышляет о предстоящей встрече. Подойдя к дому Аксиньи он тихонько зовет:

— «Аксинья! Ксюша!»

Выбегает Аксинья.

— «Гриша, пришел!.. Пропала я, Гриша: жить без тебя, не могу! Уйдем с тобой, уйдем отсюда! Все кину, в рудники пойду,—лишь был бы ты со мной?»

— «Ксюша! Ты ровно мне в душу взглянула. Моя то мысль—уйдем!»

Наталья давно уже чувствовала, что Григорий не любит ее и что он молчаливо тоскует по Аксинье. Она решает уйти от Григория, о чем и сообщает его отцу—Пантелею. Заметив подошедшего тем временем Григория, Пантелей обрушивается на него с упреками.

— «...Не в обиду вам скажу: не я женился, вы меня женили»—редко отвечает Григорий.

На угрозы отца—прогнать его из дому и лишитъ всего Григорий отвечает:

— «Постой, и сам уйду»... «хоть в батраки»... «люблю Аксинью, и с ней уйду»...

— «Не сын он мне,—кричит Пантелей,—так будь он трижды проклят!»

Григорий и Аксинья покидают родной хутор.

ДЕЙСТВИЕ ВТОРОЕ

Картина третья

У мельницы. Казаки и крестьяне ожидают очереди на помол зерна. К крестьянской бедноте казаки относятся с презрением и насильно отнимают у них очередь на помол. Казак Митька поет оскорбительную для крестьян песню, которая кончается словами:

...Ты, жена моя, жена, променяла казака на рябого дурака—мужика.

Подбадриваемый крестьянами Мишук отвечает издевкой над казаками:

...Где ж, казак добра набрал? Он, братишки воро... тьфю!.., воевал!

Между казаками и крестьянами начинается крупная перебранка. В это время появляется Григорий, который служит батраком у казачьего генерала Листницкого, вместе с Аксиньей.

Заметив отца, Григорий подходит к нему и просит «не поминать зла».

— «Нет сына у меня,—прочь иди, батрак!»—грубо отвечает отец.

Брат Натальи, Митька, увидев Аксинью, пристает к ней с оскорбительными и грозными предложениями. Возмущенные издевательствами казаков крестьяне, вместе с Григорием и Мишуком вступают с ними в драку, которая останавливается неожиданным набатом. Появляется казачий генерал Листницкий и объявляет о начавшейся войне с Германией. Мужское население должно идти на фронт. Листницкий читает манифест. Казаки кричат «Ура!» Среди крестьян подавленное состояние. Казачки и крестьянки стонут. «Музыка перерастает в образ народного плача, вобравшего в себя все обиды, всю муку, которые царизм уготовил своим жертвам»...

Картина четвертая

Лакейская комната в доме генерала Листницкого. Рядом комната Аксиньи. Лестница ведущая в барские комнаты. Слуги разговаривают о войне. Старый кучер Сашка по просьбе слуг, чуть ли не в сотый раз рассказывает им о том, как он потребовал от царя и царицы, чтобы

они поставили самовар и напоили его чаем. Все смеются.

— «Тише вы,...ребенок у Аксиньи хворый»—останавливает их кучер Сашка.

Сашка подходит к Аксинье и ласково спрашивает нет ли вестей от Григория.

— «Нет дедушка. Дочь у меня больна. Боюсь, умрет».

Сашка успокаивает ее. Входит сын Листницкого, Евгений, казачий офицер, и дает знак Сашке, чтобы тот убрался. Он начинает заговаривать с Аксиньей. Аксинья, понимая его мысли, прерывает его.

— «Барин, вы мне не ровня. Спосибо за добро, но вы меня не троньте».

Обиженный Евгений уходит. Ребенок мечется в бреду.

— «Дочушка не уходи... А... Таня, Танюша... Таня...»

Входит Наталья, которая после недолгого разговора с Аксиньей, бросает ей письмо и уходит. Аксинья читает:

«Уведомляю, что ваш сын, казак Двенадцатого донского полка под городом Каменка у... у... бит». Она в оцепенении, механически качает люльку с мертвым ребенком. По лестнице спускается Евгений. Потрясенная двумя страшными несчастьями, Аксинья становится жертвой его похоти.

ДЕЙСТВИЕ ТРЕТЬЕ

Картина пятая

Казачий привал на австрийском фронте. По дороге ведут пленных австрийцев. Казаки разговаривают о доме. Проходит группа солдат покидающих фронт.

«Эх, вы, горьки хлопцы, тесны царски хомуты солдатикам шей трут. Не вздохнуть, не вздохнуть»—поют они.

К казакам подходит солдат.

— «Ты, вошь армейская! Иди своей дорогой»—кричит Митька.

— «Ты эту вошь не трожь, кусаться стала...»—отвечает солдат.

Среди казаков разговоры, что «войне не видно краю» и что «не устоять одним».

Входит Григорий, которого все считали убитым.

— «Григорий? Жив?... Откуда?»

— «Из столицы, из госпиталя»—отвечает он и рассказывает, как был ранен, как спасся и как спас командира, за что получил награду.

Появление Григория вызывает у казаков горькие воспоминания о родной стороне.

«Ой, и город наш Тихий Дон наш батюшка.

Басурманину не кланялся,

У Москвы, как жить не спрашивал.

А... а...

Порассеял Тихий Дон удалых своих сынов,

По чужим полям, по рытвинам разбросал.

Их белы косточки. А... а...

Помутился Тихий Дон

Тихий Дон кормилиц наш

От сиротских слез безрадостных,

Горемычных, вдов покинутых... а... а...

Появляется контуженный солдат с жуткими и бессмысленными выкриками.

— «Народу испортили, счету нет—говорит Петро. Из за чего? Спроси? Когдаж конец?»

Григорий рассказывает, что «дела в столице—ой крутые», что «народ войны не хочет», что «ходят слухи, будто и царя уж сняли».

— «Видать, нам скоро по домам»—заканчивает он.

— «Замолкни гад,—кричит верноподанный Митька.—На бунт сбиваешь казаков?... К жене торопишься?... И без тебя найдется, кому ее ласкать: пан Листницкий давно ее голубит! слышал?»

Григорий в ярости набрасывается на него. Подошедший офицер хочет арестовать и «убрать» Григория, но большинство казаков идет за Григорием с песней:

— «Не австриец наш враг, и не немец. Нам враги, кто в тылу—царь, дворяне, купцы, генералы... Долой войну»...

На дороге появляется толпа бегущей пехоты с красным знаменем. Их песня заканчивается словами:

«...И зачем хватать австрийскую землю. Коль своего у нас некому пахать?»

Картина шестая

Усадьба Листницких. Листницкий и его приверженцы ждут нашествия мужиков. Входит Григорий. Дед Сашка сообщает ему об измене Аксиньи и о смерти дочери, Танюши.

Григорий: ...Подарок вез, платок узорный,

С отливом радуги цветов!

Ах, мне ли, батраку, в подарках с

барином тягаться,

Отдай ему жену, кровь, здоровье,—все отдай.

Так вот из за кого нас кинули на смерть».

В Григорие созревает мысль беспощадной борьбы с врагом. Выбегает Аксинья, которая подтверждает рассказанное Сашкой:

— «...Дочь потеряла... Сказали ты убит!... Суди как хочешь. Силой взял. Потом привыкла».

— Не мне судить тебя, и не с тобой пришел считаться»—отвечает ей Григорий.

Увидев Евгения Листницкого, Григорий бросается к нему:

— «Расчет, за все расчет: За кровь пролитую, за муки смертные, за жизнь оплеванную... за честь жены... расчет... расчет...» Он стреляет в убегающего Евгения и убивает его. После этого идет расчет с отцом Евгения.

— «Прощай. Аксюша, злобы и упрека не уношу с собой.

В одной войне мы счастье потеряли.

В другой войне пойду искать его»—говорит Григорий Аксинье и примыкает к революционному отряду, идущему в Новочеркасск.

— «Запевай походную!»—командует голос.

От края до края, от моря до моря

Берет винтовку народ трудовой,

Народ боевой, готовый на горе,

Готовый на муки, готовый на смертный бой.

За землю, за волю, за лучшую долю

Идем опять на фронт,
Но зная за что,—мы знаем за что:
За землю, за волю, за лучшую долю
Готовый на смертный бой».

— «Хорошие ребята, жизнь по своему переделают, людьми станут настоящими не то что мы барские холуи...»—говорит дед Саша, приветливо махая рукой вслед уходящим.

К. М.-В.

ԵՍ. Հայաստանի հրատ. տպարան, Յերևան
Գլավլիտ № 10445, պատվ. № 517, տիրաժ 2000

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0977626

25 СЕН. 1938

400

ԳԻՆԸ 50 ԿՈՊ.

11

28540